

Prikazi, izvještaji, bilješke.

Senjski biskupi iz XVIII. stoljeća.

Josip Frančišković.

Godine 1703. (a ne 1704.) prešao je Senjanin Martin Brajković, biskup senjski i modruški, na biskupsku stolicu zagrebačku. Malo zatim imenovan bi i potvrđen za biskupa u Senju 10. marta 1704. kanonik zagrebački **Benedikto Bedeković de Komor.** Bio je čovjek učen, studirao je u Bologni, i zato se mlad popne do visokih časti; iza kratkog župnikovanja u Zagrebačkoj biskupiji posta ondje kanonikom arcidakonom i generalnim vikarom, dok ga ne posveti 10. maja 1704. Brajković za svoga nasljednika na staroj biskupskoj stolici senjskoj. Čim je zasjeo stolicu poradi na tom, da kler ovih biskupija dobije doličnu kongruu. Kako je bio revan a k tomu tjelesno jak, odmah se dade na pohod svoje biskupije napose ličkih krajeva, koji su bili opustošeni i zanemareni u svakom pogledu. Pri tom su ga smetale austrijske vojničke vlasti, ali on ne sustaje, već s uredjenjem župa podiže još kapucinski samostan u Karlobagu i njihov hospic u Gospiću, da ovi redovnici budu na pomoć tamošnjem kleru u moralnom podizanju onog zapuštenog i kroz 200 godišnje robovanje pod turskim jarmom podivljalog naroda. Iako tjelesno jak, u borbi s državnim vlastima i napornim pogotovo u ono doba pohađanjem župa malakše, oboli i umre još mlad u 40. god. dne 14. januara 1709., kako je to zabilježeno u senjskim maticama. Pokopan je u stolnoj crkvi »žaljen kapitulom, plakan župnici i svim pukom senjsko-modruškim«. Uz naporan rad u biskupiji bavio se i knjigom i imao je lijepu knjižnicu, koju je ostavio biskupiji i tako udario temelj biskupskoj knjižnici u Senju. Rado je imao siromahe i gostoljubiv bio pa je uvijek rado primao kler i redovnike. (Bogoslovska Smotra 1932, br. 1. str. 83.)

Naskoro ga naslijedi hrvatski velikaš i zagrebački kanonik **Adam grof Ratkaj.** Da je Ratkaj imenovan, potvrđen, posvećen i ustoličen već u prvoj polovici godine 1709. dokaz nam je to, što je u srpnju 1709. imenovao kanonikom senjskim Ivana Stropajevića, iako bez znanja kaptola »sine scitu capituli«, kako je to ubilježeno u starom popisu isprava senjskoga kaptola. Ratkaj kao senjski biskup godine 1711. prosvjeduje kod ratnoga vijeća u Grazu,

što u Granici oficiri i zapovjednici namještaju svećenike nesposobne i nevrjedne za župnike i sile biskupa da ih potvrdi; traži, da se isti moraju prije podvrgnuti biskupovu ispitu. (Gener. Command. Archiv Agram 1711. Vaniček: Geschichte der Milit. Graenze I. str. 373.). Isto 1711. Ratkaj kao senjski biskup suspendira župnika u Karlobagu, kojega je komora bila bez biskupova znanja i privole postavila, ali napokon biskup popusti komori, jer se ova bila zagrozila, da će mu obustaviti biskupsku plaću. Isto godine 1711. pita c. k. komora i nutarnoj-austrijska vlada biskupa Ratkaja, da izvijesti, ko su Žumberčani i gdje su hrišćani u senjskoj biskupiji prema Kranjskoj. Ovo posljednje već je povjesničara senjske biskupije Sladovića potaklo, da dvoji o ispravnosti Farlattijeva datuma o smrti Bedekovićevoj i nastupu njegova nasljednika Ratkaja (Sladović: Povjest biskupija pag. 117.). Ratkaj je prema tomu bio biskupom senjskim i modruškim od prve polovice godine 1709. Iako boležljiv pohadao je biskupiju pa i ličke župe makar su i njega u tom smetale vojničke oblasti. Godine 1714. posveti 19. maja po njemu obnovljenu katedralu u Senju i kasnije župnu crkvu u Karlobagu. Shirvan bolešću piše 1717. iz Zagreba papi, da je radi bolesti morao otići iz biskupije, koju je predao na upravu svojim »dobrim vikarima« pa da će se povratiti, čim ozdravi. Povuče se na svoje obiteljsko imanje, gdje i umre oko 19. jula 1717. Da je tih dana umro, potvrđuje činjenica, što već u augustu 1717. ženidbenu dispensu podjeljuje senjski kapitularni vikar Vičko Vukasović. Da je pak Ratkaj umro oko 19. jula 1717. svjedoči i stari popis kaptolskih zakladnih misa u Senju, prema komu se godišnjica njegove smrti obavljala 19. jula. Kako je iz tog popisa razvidno, godišnjica smrti obavljala se obično na dan smrti ili blizu nje kao na pr. za Bedekovića 16. I. (umro 14. I.), za Pohmajevića 9. II. (umro 7. II.), za Ježića 6. V. kad je i umro. Zato smijemo zaključiti, da je i Ratkaj umro ako ne 19. jula, a ono svakako onih dana. Da je Ratkaj već te godine umro, slijedi i iz imenovanja njegova nasljednika:

Nikole Pohmajevića, koji je imenovan biskupom senjskim i modruškim dvorskim dekretom 8. oktobra 1717., a potvrđen bio u Rimu od Pape Klementa XI. dne 16. aprila 1718. Bio je domaći sin, rodom iz Bribira u Vinodolu; nauke je svršio u Isusovačkom zavodu Ferdinandeumu u Grazu, gdje je kasnije kao biskup osnovao mjesto za jednoga pitomca iz svoje biskupije. Postane 1714. kanonikom u Bakru, ali kad ga u Bakru kao »stranog« svećenika nisu htjeli primiti, tražeći da domaći svećenici postanu kanonici u bakarskom kolegiju, biskup Ratkaj popusti nezadovoljstvu Bakrana pa ga imenuje kanonikom u Senjskom kaptolu i malo zatim svojim generalnim vikarom, iz koje se časti popne na biskupsku stolicu. Pohmajević nastavi s uređivanjem po Ratkaju podignute katedrale, uredi biskupski tron, sagradi na velikom oltaru novi tabernakul sa dva srebrna anđela, veliku monstrancu sa briljantima nabavi iz ostavštine Ivke ud. Radić, patricijke senjske; proširi stari biskupski

dvor sa oratorijem u sanktuarij katedrale. God. 1726. uvede bratovštinu duša očilistilišta u crkvi B. D. Marije na Rtu. 1722. utiša bunu Senjana. Ovi su se bili uzbunili kad su čuli, da će čitava jedna posada njemačkih vojnika biti smještena u Senju. Plemići i buntovni građani odgovornim su zato držali plemiće Vukasović, od kojih su neki obnašali i više vojničke časti. Sakupili su se na trgu pred katedralom t. zv. »Cimiter« i demonstrirali pred kućom Vukasovićevom. Iz kuće su Vukasović pucali na narod, te su bili i trojica ranjena, što je još više raspalilo masu. Jer je biskup prijateljevao sa Vukasovićima, to su neki nahuckali narod i na biskupa. Isticao se u tom vlastelin Bosna (Bosnić), koji je prisiljen bio od magistrata, da ustupi svoje zemljište za proširenje biskupske palače, radi čega je uvijek bio kivan na biskupa Pohmajevića. Došli su bili i s topovima na trg i ispalili tri hica protiv biskupskog dvora, gdje su polupali prozore. Biskupu je napokon uspjelo, da buntovnike pomiri. Dva Vukasovića i Fran Homolić bješe izgnani iz grada kao gradski izdajice. Posada od *sanili* 25 njemačkih vojnika bje smještena u Senju i zajamčene stare slobostine grada, koje su i onako bile već samo na papiru. Pohmajević umrije u Senju 9. februara 1730. i bi pokopan u kripti katedrale. Generalni vikar senjski bio mu je Vicko Vukasović do smrti svoje 14. aprila 1725., a od te godine pop Volfgango Čolić de Loewensberg, kasniji biskup. Isti je bio iza Pohmajevićeve smrti i kapit. vikar senjski, dok ne bude imenovan biskupom senjskim i modruškim Riječanin:

Ivan Antun vitez Benzoni dana 8. oktobra 1731. Gener. vikar senjski bio mu je isti Čolić. Benzon je bio učen i revan biskup. Sam je ili s redovnicima misionario po biskupiji, propovijedao i kršćanski nauk sa djecom u Senju držao. Nabavio za crkve i kler misala, breviara i raznog crkvenog ruha. Materijalno stanje svećenstva bilo je vrlo slabo: neki su župnici imali 30, 40, 50, najviše 60 forinti godišnjeg dohotka i do 6 jutara slabe zemlje. Zato nije bilo vrsnog svećenstva, duhovna pastva je trpila a narod moralno pokvaren, nije polazio crkve ni sakramenata. Da tomu zlu doskoči zatraži od cara Karla VI., da se *podigne biskupsko sjemenište* i poboljša materijalno stanje klera. Car odobri za sjemenište 300 for. godišnjih, a za svećenstvo doznači 2316 for. godišnjih tako da svaki župnik dobiva bar 150 for. u gotovom, ali župnici su zato morali nešto doprinositi za sjemenišnu blagajnu. Sjemenište povjeri riječkim Isusovcima, gdje se je odgajalo šest pitomaca. I Benzon je imao okapanja sa vojničkim oblastima u Granici u pogledu patronata tamošnjih župa. Benzon prisvaja sebi pravo kolature. Gradačko ratno vijeće će mu to priznati, ako biskup njemu prizna patronatsko pravo na župe: Tounj, Otočac, Ledeniće, Oštarije, Ogulin, Modruš i Brinje, no u biskupu prepuštene župe moraju se namještati uzorni i učeni župnici, jer da će ih ratno vijeće inače lišiti službe (18. X. 1735.). Biskup opet traži od ratnog vijeća, da u svojim župama ne namješta za župnike takve, koji nisu bili izvježbani kao

kapelani u duhovnoj pastvi, pa ni njegove alumne kao ni one, koji su se možda u Beču odgajali. (No. 76. Fasc. 2. Gener. Command. Archiv Agram kod Vaniček l. c. l. 376 p.). Benzon je umro na Rijeci 2. decembra 1745. gdje je i pokopan u crkvi bl. Djev. Marije, u kolegijati. Iza smrti Benzonove bje izabran kapitularnim vikarom senjskim opet Juraj Vuk Čolić, njegov gener. vikar, no jer je naskoro t. j. 20. februara 1746. imenovan biskupom senjskim i modruškim, zamjenik mu bio Juraj Konjiković, kanonik i arkipop senjski, koji je bio i Čolićev gener. vikar sve do svoje smrti 19. IV. 1761.

Juraj Vuk barun Čolić de Loewensberg rodom je Senjanin i vlastelin senjski. Prigodom imenovanja biskupom Marija Terezija učini ga baronom de Loewensberg. Čolić je bio doktor teologije i inače učen i načitan čovjek, kako se to vidi iz njegovih okružnica i drugih radova: dobro je poznao i povijest svojih dijeceza i senjskih starina. Da je bio i pobožan i revan u širenju slave Božje, zaključiti možemo iz njegovih okružnica i rada oko poljepšavanja katedrale i ostalih crkvi u biskupiji. Preporučivao je moljenje krunice i nanovo na pr. uskrasio bratovštinu njezinu u Bakru. Za vrijeme ratova pod Marijom Terezijom nalagao je javno moljenje krunice po crkvama. Promicao je i tumačenje kršćanskog nauka i prigodom svojih vizitacija po biskupiji pazio, da li se to uistinu i vrši. Tomu valjda moramo zahvaliti činjenicu, da su naši stari i nepismeni vjernici i po filijalama i bez škola znali bolje kršćanski nauk, nego li danas školovana mladež. Što je sve učinio za svoju katedralu u Senju, već je bilo govora u Bogoslovskoj Smotri god. 1931. br. 3. str. 339. ss.

Skrbio se i za siromaha, pa je naredio, da se crkveno žito domaćemu puku jeftinije prodaje nego drugima, dok se neka siromašnijima daje badava.

Skrbio se za duhovnu pastvu. Župnicima, koji su imali kapelane pa prepuštali svu pastvu ovima a sami około putovali, zabranio to, već da imaju biti kod kuće i u prvom redu biti na uslugu vjernicima napose bolesnicima. Nitko ne smije iz župe bez pismene dozvole njegove ili njegova vikara. Svećenike potiče, da se i za svoju dušu skrbe, neka izaberu bližnjega svećenika za ispovjednika, komu će se barem svakih osam dana ispovijedati i tom zgodom neka raspravljaju moralna pitanja, koja zasijecaju u duhovnu pastvu. Svećenici neka svaki dan barem per medium quadrantem čitaju koju ascetičku knjigu ili da razmatraju vjerske istine »circa animam unicam immortalem vel peccati gravitatem, necessitatem poenitentiae, mature et tempestive peragenda ne nox veniat, in qua nemo amplius operari posset, magna spiritus utilitate meditari recordetur« (Sladović l. c. str. 122). U kaptolu uspostavi prema dekretu Koncila Tridentinskoga kanonika teologa, ad decidendos casus pro clero rudiori i za tu službu časnu imenuje kanonika Vukasovića Karla, svog kasnije generalnog vikara.

Optužen pođe u Rim, gdje se i opravda, godine 1752. a možda još i prije, ali se više ne vrati u svoju biskupiju, već osta u Rimu, gdje i umrije 3. januara 1764. Tako Sladović I. c. Biskup Čolić je mogao poći u Rim i g. 1752. bilo ad limina ili da se opravda na tužbe, koje su protiv njega stizale, ali se u diecezu vratio i njome upravljao. To je iz matica, napose senjskih razvidno; one su u tom pogledu dosta točne i pouzdane, jer navadaju kad dispenzira biskup, kad opet gener. vikar, što se drugdje uvijek ne navodi. Tako se na pr. u bakarskim navada kao da dispenzira sam biskup Čolić, premda je to činio njegov modruški vikar, i to sve do smrti biskupove, jer je to činio u njegovo ime. Tako biskup Čolić podjeljuje u Senju ženidbenu dispensu 12. XI. 1752. i 7. marta 1761. dapače osobno vjenča u Senju »Gđna Matu de Demelli sa groficom Ritom de Szpor«. Prema tomu je mogao Čolić poći u Rim, odakle se nije više vratio, kad je svu vlast predao svom novomu generalnom vikaru Karlu Vukasoviću 23. IV. 1761. To je ovaj posljednji u maticama zabilježio: »Sub Cura Rmi ac Perillustris Dni Caroli Joannis S. R. IAE. de Vukassovich Canonici Parochi, Archi-Presbyteri, Protonotarii Apostolici, ac Vicarii Generalis Segniensis etc. Anno videlicet 1761. 23. Aprilis«. Iza toga se datuma ne spominje više u maticama senjskim biskupa Čolića, već sve izvršuje njegov vikar Vukasović, pa je tih dana biskup mogao poći u Rim na opravdanje i tamo ostati ne htijući se više vratiti u Senj ni u biskupiju, premda se opravdao od raznih tužba; ili je možda htio, da se izliječi od teške bolesti, zaustave mokraće, od koje i napokon umrije u Rimu dana 3. januara 1764. Za svog boravka u Rimu ishodi od pape Klementa XIII. moći sv. Formoza, koje još za svog života 1763. pošalje sa autentičnim ispravama u senjsku katedralu te su smještene na oltaru sv. Anđela.

Zašto je bio tužen u Rim? Pozadina tužbi bila je svakako politička. Biskup je Čolić pristajao uz vojničku, carsku austrijsku stranku protiv građana i vlastele senjske, koji su htjeli i zatim išli, da Senj potpada pod civilnu hrvatsku upravu, pod hrvatskoga bana, a ne pod vojničku upravu, pod vojničku Krajinu sa njemačkim upravnim jezikom, koji se je u ono vrijeme počeo u Krajini uvadati. Tim povodom buknuła je i ličko-brinjska pobuna, koja je svršila utamničenjem nekih odličnih osoba: Mateše Antuna pl. Kuhačevića, auditora senjskog, baruna Portnera i Gala i to na denuncijaciju biskupa Čolića (Kukuljević: Rad 38., Madgić: Život i djela Mat. Kuhačevića). Kuhačević je bio nakon 34 mjeseci istražnog zatvora odsuđen na temelju lažnih iskaza svjedoka Butorca i Sertića na gubitak časti, imetak mu konfisciran a on na doživotnu tamnicu, koju je odsjedio u Spielbergu (gdje je bio zatvoren i barun Trenk i kasnije Silvio Pelico), a kasnije u Schlossbergu kod Graza, odakle je izišao 19. lipnja 1772. Shrvan patnjama, starošću, bolešću nije dugo iza toga živio nit se mogao kući svojoj još jedinoj sestri Klari ud. Vudragović povratiti, već je umro u Grazu početkom septembra

1772. star 76 godina, kako to ubilježeno u maticama senjskim. Prema popisu zakladnih misa kod kaptola senjskog godišnjica se njegove smrti slavila 7. septembra. Kuhačević Luka, prepošt i župnik dugogodišnji senjski, stric Matešin kao i drugi članovi obitelji njegove, pa rodbinske sveze sa odličnim senjskim patricijskim porodicama koji su svi bili u Senju radi svog patriotizma obljubljeni i štovani, to nisu mogli da zaborave nepravdu, koju je biskup nanesao ovoj obitelji napose obljubljenom Mateši, pa su možda i nepravom slali razne tužbe protiv biskupa u Rim. Čini se ipak, da obitelj Kuhačevića nije u tim tužbama sudjelovala u nadi, da će biskup učiniti svoju dužnost te poduzeti korake, da Mateša dođe na slobodu pa je u to vrijeme i stric Matešin bio uzdignut na čast prepošta senjskog a sestra Matešina Klara Vukdragović darovala crkvi stolnoj krasnu mramornu propovjedaonicu.

Svakako se Rim nebi obazirao na političku stranu tužbi, pogotovo kad je stajao na dobroj nozi sa caricom tadašnjom Marijom Terezijom, kad nebi bilo i drugih još uzroka, koji možda zasijecaju u njegov biskupski i privatni život. No koji su to drugi razlozi, moglo bi se doznati iz arhiva rimskih ali ti na žalost nisu objelodanjeni pa se ne može o tom ništa suditi. Na tradiciju senjsku čovjek se ne može oslanjati pa ću navesti samo sud pro i contra o biskupu od ljudi, koji su bili njegovi savremenici ili iz poznatih nam spisa.

Vukasović Karlo, Čolićev generalni vikar od 23. IV. 1761., dušom i tijelom odan biskupu, piše na koncu god. 1764. u maticama mrtvih kratki nekrolog pokonjom već tada biskupu: »Na 3. Jenvara 1764. preminu Gnih Eccelenca Prsvitli i Prečasni Gn. Gn. Juraj Wolfgango slobodan Baron Chiolich de Lewensperg u Rimu zvan svoje biskupie buduch bil Biskup Senyski, Modruški ili Krbavski i tajni tanačnik (savjetnik) obodvove Cesarske i kraljeve Svitlosti, komu od nauka ni bilo para u Vladanju osobiti i čudnoviti u korišćenju duš. Nepredobiti kad po s. visitah takov plod činjaše da niti isti njegovi convisitatori izreći mogu od kih buduč ja jedan zato ovo pišem kako oni komu znano mora biti ča se pak dostoji od Crikav i kuć plovanskih iste dokazuju zač pod istim naredylene ričjom slavan dičan i od vikovite spomene komu se Bog duši smilui kod (kao što) nedvoibeno držim da je i da ga u Raju uživa.

Na svrhi nakladan one riči koje izreče mudri Plinio vrh strašnoga kipa od Rodi: Jacens adhuc miraculo est. i ovo neka bude zadosti koji razumit hoće zač sve kriposti njegove raspisat ne mogu samo hotih ovo posljednjim za spomenu jednu ostaviti. Kim i u svete molitve da sam preporučem a da znate Carlo ime nosim. Karlo d Vukasovich, m. p.«

Kako je isti Vukasović cijenio svog biskupa vidi se iz istih matica, kad je posebnim slovima i pažnjom ubilježio i smrt biskupove kućanice: »2. maja 1763. Gneza (valjda Neža, Agneza)

divica Gnih E. P. i P. g. Biskupa Jurja Wolfganga Chiolich de Levensperger od let 75.«

I bakarski je maticar Mikoč, kanonik i plovnik, u maticama vjenčanih godine 1756. ubilježio za biskupa Čolića: »... svetog bogoslovija naučitelj, svake hvale i preštimanja dostojan, radi duboka nauka i ostalih kripost, koje u njem nahode se.«

Naprotiv njegov sugrađanin i vršnjak Mateša Kuhačević ne opisuje ga najljepše. Biskup se prema njemu nije ni najljepše ponio. Kad je nastala buna brinjsko-lička protiv novotarija graničarske vojničke uprave, biskup povjerljivo javlja u Beč nekom carskom savjetniku: »Stavite majora Gała, majora Karla baruna Portnera i auditora Matešu Kuhačevića u arešt, i udilj će se ugasiti ličko-primorska puntarija« (Kukuljević: Rad jugoslavenske Akademije 38). Ili kako to Mateša izriče u pismu, kojim tješi svog strica radi svoje nedaće:

»Toliko mogu reć pred Bogom i ljudi,
Da duh, ki me prida, opako zabludi.
Prot znanom istini obtuži i reče:
Brinjsko-lička punta da z mene poteče.«

U pjesmi svojoj nazivlje Mateša biskupa duhom, zlim duhom a nigdje ga ne imenuje ni imenom ni po časti, i to je sasvim razumljivo. Mateša piše u zatvoru, pod cenzurom, pa zato uvijeno; izjednačuje ga sa duhom svijeta protivnim duhu Kristovu:

»Znam, da misal duha, ki jaram naprti,
Jače bode dušu neg strile od smrti.
Zlo j' zlo od zlotvora, ma j' zlo čuda gore,
Ko zada prijatelj od Judine kore.
Prvo se zlo čeka, ter ni tako moćno,
Drugo je, ter žari, iz nenad je došlo.«

Odvraća strica da se ne žalosti već:

»Lik (lijek) privite k srcu, evo ga na ruku!
S njim ćete ugasit svu koliku muku,«

i upućuje ga na Raspelo:

»Prija svega proš'te pomoć od propela,
Prez ove, kot znate, nisu srićna dela.«...
Otdud bac'te misal na lip kraj od svita,
Za lik nač' hoćete šta žalost skopita (prouzročiti).
Na vraga je skrojen, janjca kožu nosi,
Pod kožom vučjimi okol zubi kosí.
Grob je pobiljeni, zvana se lip vidi,
Pogledaj unutar, gnjusni su mu zidi.
Rekal bi na njemu, Ivan je Krstitelj,
Poglej mu utrobu, Irud progonitelj.
Za zaslipit one, ki se njega plaše,
Kot jedan Protheus svak kip zeme (uzme) na se:

Sad je v u k, sad jagnjac, sad l a v, sad lisica,
(aluzija na imena Čolićeva)

Sad oral, sad jastreb, sada golubica.
Istina pri njemu ni nego norija,
A velika mudrost ča je? furbarija.
Čistoga bit srca i hoda prez truha,
Sablazan je pri njem i jedna boš suha.
Živit na šarafe i znat mišat harte,
Pamet je, a ne art, koja slidi tate.
Za mudroga drži, ki j' lisina oka,
Ki prez srama šepa na obadva oka.
Ki je od istine, ki put drži pravi,
Ta mu j' cupi lupi, ta mu j' norac pravi.
Ki taščinu ljubi, tomu se on klanja,
Ki vangjelje slidi, otoga proganja.
Za svoj cilj obić će brda i doline,
Blazi se i onim, ki nisu od cine.
Dospivši svom cilju, škinu im obrne (leda),
Za plaću špot daje i drži ga bene.
Dok mu greš po volji, miran u govornu,
Badni ga, od toga fortuna (oluja) u moru.
Služi mu sve leto, jedan dan ne rabi,
Svu tvoju prvanju udilj službu zabi.
Kad ti dobro čini, svoj interes išće,
Neće da mu gori za ostunj (bačava) ognjišće.
Vas u se zaljubljen ne poznaje živa,
Hoće, da kot ulje sam na vodi pliva.
Med mu j' na jeziku, pun je prijaznosti.
A u srcu zmija puna lažljivosti.
Na oči se smije, lipu ceru (lice) kaže,
Mućec koplje jamu u nju vuć pomaže;
I ča sam ne more išće skroz drugoga,
Samo da u jamu spravi nebogoga.
Prikladan tičaru, ki prelipo sviri,
Kad bizg, zanka, procip na tičicu piri.
Na koga se zeme čvrsto uzal veže,
Ni mira, dokle ga pod laboru vrže.
A kad koga grli, kad diže visoko,
Priklopi ga mrižom, da pađe nizoko.
S jednom ričjom, posal njegove meštrije j',
Sliditelje svoje da na suhu brije.

Biskup je Čolić denuncirao Kuhačevića auditora kako veli Kukuljević iz osvete radi nekog pamfleta, koji je po Senju kolao protiv biskupa a ovaj je držao Kuhačevića za pisca tog pamfleta. No od istog Kukuljevića doznajemo, da je Čolić bio i častohlepan. Pa nije ni čudo, Čolić je bio već kojih dvadeset godina na upravi bisku-

pije, prije no je postao njezin biskup. Uz stare i bolesne biskupe vladao je sam bez odgovornosti pa mu se prohtjelo i veće časti. Biskup je zagrebački već bio star i naskoro umro g. 1748. Za tu se biskupsku stolicu preporuča i naš Čolić kod tadašnjeg bana Bačana, s kojim je bio u prijateljstvu, otkad je Čolić zagovarao Bačana pred hrvatskim staležima, da dobije imanja Zrinjsko-Frankopanska u hrv. Primorju i na Kupi. Kako je Čolić bio dobro viđen i na dvoru, bio bi možda i uspio, al Bačan je baš tada bio na ratištu u Nizozemskoj, pa dok je osobno došao u Beč, da ga carici preporuča, već je bio drugi imenovan.

Kakov je bio Čolić u crkveno vjerskom pogledu? Diecezanski povjesničar Sladović hvali ga s pobožnosti, uveo je svakoga tjedna molenje krunice pred izloženim presv. Sakramentom. No to je učinio kako sam u okružnici veli: »polag volje i hotenja preslavne kraljice naše i nas svih skupa najveće dužnosti prama takovoj premilostivnoj Cesarici dostojnoj svake od nas službe i vernosti...« »Za izprosit od Boga blagoslov oružju prevedromu cesarskomu i tako za moć preobladati neprijatelje i obdržat mir jedan željni svakomu Kršćanu.« I zato podijeljuje svakomu vjerniku četrdeset dana proštenja.

U njegovo je doba jansenizam bio raširen i u našim stranama, pomaljao se već i Josefinizam; knjižnica u Senju iz te dobe vrvi od sličnih djela: Van Espen, Fleury, Ritual Arnauldov itd. Ne bi li se kogod našao, koji bi i s te strane osvjetlio našu crkvenu povijest? Onda bi se razumljelo zašto je Jozefinizam vladao kod nas sve do nedavnih vremena.

Čolić se u Rimu na tužbe opravda ali se ne vrati u diecezu već ostaje tamo i umrije 3. januara 1764. i bje sahranjen u isusovačkoj crkvi »Al Gesu«. Tako veli Sladović u svojoj povijesti biskupija. A zašto se nije vratio, zašto ga nisu na to prisilili, kad je u diecezi vladao darmar? Već početkom generalnog vikarijata Vukasovićeve sam brat biskupov kanonik Antun Čolić bagatelizira vikara i vjenča strane župljane »inscio et invito parrocho et vicario generali 23. X. 1762.« Ženidba je bila naknadno utvrđena.

Darmar se nakon smrti Čolićeve nastavlja u Senju, kako se iz matica može zaključivati. Kapitularnim vikarom izabran bje Karlo Vukasović, bivši generalni vikar. Al ne za dugo. Već u maju spominje se kapitularni vikar Vicko de Vukasović, koji postade i vikarom generalnom nasljedniku Čolićevu Piju Manzadoru.

Farlatti spominje, da je ovaj biskup uveden sa velikim slavljenjem u aprilu 1764. Medutim iz matica proizlazi, da su još kasnije upravljali kapit. vikari. Tako 3. XI. 1764. dispensira kapitul. vikar modruški, u veljači 1765. vikar kapit. senjski. Prema tomu je Manzador mogao biti instaliran u ožujku ili travnju 1765. Da je već tada bio biskupom, dokazom je i bula Pape Klementa XIII. kojom podijeljuje bakarskom kolegiju privilegij, da se ovaj kaptol bakarski smije sležiti mozzetom i Capom magnum. Bula je po biskupu pro-

glašena 17. aprila 1765., dok je u Rimu izdana još u augustu 1764. Pet godina kasnije dobio je istu povlasticu i senjski kaptol.

U Senju i pod ovim biskupom vlada nered. Biskup zato većinom boravi u Bakru. U Senju se pravdaju generalni vikar Vicko Vukasović sa plovanom Karlom Vukasovićem. Vjenčanja se obavljaju »in scio et contradicente paroco« »bez atestati od sloboščin« po samovolji vikara i proti odredaba pok. biskupa. Negodovanje svoje izrazuje Karlo Vukasović na 26. II. 1767.: »Čujem, da u kastelu bi matrimonij zvezan za Cristofa Perka kćer Mariju od Gna Vikara i kan. Vicka de Vukasović sklopljen, kako i ča to ne znam, tako sada stvari prohajađu, da plovani od Mesta nezna ča se čini, zato ni dostojno, da ovi način ovakov Človik za plovana služi. NB. i to bi pozakonjena za Vincenca Patasa iz Capa od Istrije prez svake sloboščine. Svedoci ki bihu ni mi znano zato ni ja krivac nisam niti mogu biti da ne zapisujem. Ovo neka služi successoru pro directione da se sada čini ono ča se dosih dob ni pratikalo zač i kako, neka svaki dobro razmisli. Carlo de Vukasovich, arkipop, kanonich i plovani Senjski.« Takve se nepodopštine i nadalje nastavljaju, pa se Karlo na koncu godine oprašta sa župom, kako je to u maticama zabilježio: »NB. Videć bezakonje Vikarsko i potlačenu oblast plovansku volil sam pošteno izručit nego takova podnašati. Ovo napisujem, da moj successor bude znal vladat se. Komu želim svako dobro. Carlo m. p.« (de Vukasović). Naslijedio ga je na plovanijskoj senjskoj 14. II. 1768. kanonik Ivan Hreljanović, doktor bogoslovlja.

Pio Manzador radi neprilika u Senju većinom je boravio u Bakru »u biskupiji« zvanog i danas kući kaptolskoj. Došavši u svadu sa svjetovnim bakarskim vlastima, iako je bio dobro viđen na carskom dvoru, ipak bude premješten na biskupsku stolicu u Erdelju a naslijedi ga domaći sin:

Ivan Krst. Kabalini de Ehrenburg, rođen u Novom Vinodolskom 15. jul. 1716. Kao lički arhidakon bje imenovan biskupom senjskim i modruškim 30. sept. 1772. God. 1775. 11. maja posjetio je Senj car Josip II., gdje ga je biskup primio i do Novoga otpratio pa je tom zgodom ishodio, za sebe i svoje nasljednike veću plaću. Kabalin je osnovao prepozituru modrušku u Novom i lijepo ju dotirao. Umrije u Senju 25. maja 1782. a ondje bio pokopan u stolnoj crkvi ali je 5. januara 1783. bio prenesen u Novi i u stolnoj crkvi pokopan, gdje mu je sinovac postavio i spomenik.

Iza smrti Kabalinove izabran je za senjsku diecezu kapitularnim vikarom bivši generalni vikar Vicko de Vukasović te je diecezom upravljao sve do god. 1785. kad je postao opet generalnim vikarom biskupa:

Antonija Aldrago Piccardi. Ovaj je bio rodom tršćanin i bio je biskup Pićanski u Istri, odakle je premješten na biskupsku stolicu senjsku i modrušku prema šematizmu 9. X. 1783. no faktično ju je zasjeo tek 1785. jer ove godine prestaje dispenzirati kapit. vikar Vukasović. Pod njim je Rijeka dozvolom patrijarhe mfe-

tačkoga odcjepljena od puliske biskupije i pripojena senjsko-modruškoj, gdje je ostala do rascjepa bivše austro-ugarske monarhije 1919. i potpala pod Italiju, te je osnovana posebna biskupija. Isto je pod njim reduciran broj kanonika u kaptolu senjskom dekretom cara Josipa II. od 3. maja 1785. Generalni vikar senjski bio je od 1786. Dr. bogoslovlja, kanonik i župnik senjski Juraj Milanec. Radi starosti i bolesti zatraži Piccardi, da mu se imenuje pomoćni biskup. God. 1788. bude imenovan kanonik senjski i arhidakon modruški Ivan Krst. Ježić pomoćnim biskupom sa pravom nasljedstva. Piccardi se povuče u svoju domovinu, gdje naskoro umrije 1789. a biskupiju u ona burna vremena franceske revolucije i Napoleonovih ratova vodi novi mladi biskup Ježić sve do smrti svoje 1833. On izmed ostalih podiže u Senju sjemenište bogoslovno u bivšem franjevačkom samostanu god. 1806. Biskup je stanovao većinom u svojoj domaji u Novom, gdje je umro i sahranjen u stolnoj crkvi.

Barokne pregradnje u crkvi sv. Marije na Košljunu.

Otac Vladislav Brusić.

Novi ukus u crkvenom graditeljstvu, osobito što se tiče dekoracije crkava i gradnje oltara potisnuo je polovicom 16. stoljeća potpuno u pozadinu sve stare građevne i dekorativne slogove, a iznesao je na površinu novi građevni i dekorativni slog poznat u povijesti graditeljstva pod imenom *baroknog sloga*. Ovaj ukus, koji se je rodio u Francuskoj, i odanle bio prenešen u Italiju i u druge zemlje, postao je i kod nas u drugoj polovici 17. i u prvoj polovici 18. stoljeća tako snažan, moćan i općenit, da nije samo upliavao na nove gradnje, nego je tražio, da se prema njemu preudese i stare.

Utjecaj ovog ukusa naveo je početkom 18. stoljeća i oca fra Andriju iz Krka gvardijana na Košljunu, da i on dobivši zato dozvolu od oca fra Ivana-Leonora-Marije Baldigara provincijala franjevačke dalmatinske provincije, pod koju je Košljun pripadao, a i privolu od svih otaca, koji su se onda na Košljunu nalazili, poduzme i on velike radnje u istom smjeru u samostanskoj crkvi, koje u mnogočem izmjeniše njezino prijašnje lice. Prema onodobnom ukusu nema dvojbe, da su se radnje, koje je otac fra Andrija izveo u Košljunskoj crkvi sv. Marije, jako cijenile. Jamačno se je i on sam ponosio s njima. Inače on nije bio u nas osamljen u sličnom poslu. Kako je on radio na Košljunu, onako su i drugi radili na drugim mjestima na našem primorju, u onodobnoj mletačkoj Dalmaciji. Onđasnje općenito raspoloženje u crkvenom graditeljstvu, bilo je za se